

Skärsnäs Norregård och livet på en storbondegård på 1800-talet

Alldeles intill Immelsjön ligger Skärsnäs Norregård, lika pampig som den alltid varit, lika välvårdad och ståtlig som förr. Den tillhörde samma släkt i många generationer, hur många, och hur långt tillbaka i tiden detta sträcker sig, är det ingen som vet nu. Här föddes Anders Nilsson den 29/12 1786 och dog den 19/1 1844.

Hans hustru, Ingegerd Svensdotter, härstammade från Jämshögs församling och var född 1784. Hon dog 1865. I hennes släkt förekommer sådana namn som P.J. Rösiö, folkskalden Pehr Thomasson, m. fl. även i våra dagar kända personer.

Efter Anders Nilssons frånfälle övertogs gården av sonen Sven Andersson, född den 20/10 1817, och hans hustru Magdalena Månsdotter, född i Snäckestad V. Vånga församling, 1829. Och gamlamor Ingegerd flyttade upp i det närbelägna undantagshuset, för att leva på undantag från gården. Och det var minsann inte litet. Till undantagshuset hörde en rymlig ladugård, och hon hade både ko, ibland ett par stycken, flera får, grisar och höns. Foder till djuren fick hon på gården. Sen hade hon en piga, som skötte sysslorna. Hon skulle bl. a. ha, liksom torparna, ett stort stycke lin sått. Sen kom torpargummorna för att bryta och skäkta och bryta och spinna. Och under vintern vävdes långa räcker, som låg ute på blekning när solen sken som varmest.

Sven Andersson var en hedersman av gamla stammen, mångkunnig och högt betrodd. Han hade gått i skola och läst lite mer än de flesta. Han var både nämndeman och kyrkovärd, aktningsvärda uppdrag som ej förlänades vem som helst. Han var god och snäll och en bra husbonde. Mycket folk hade han omkring sig och det var kanske inte så lätt alla gånger att hålla reda på allt. Det berättas att när en gång en torpare, kallad "Kola-Håkan", kom fram till gården på morgonen, sa Sven Andersson till honom, "gå in i smedjan så ska jag komma och säga dig besked". Först efter ett par timmar kom husbonden dit och frågade vad Håkan gjort. "Ja ha inte gjort någonting jag skulle ju ha besked först". Jaha, det var inte mer med det. Han fick väl sina order och allt var frid och sämja.

Mycket att hålla reda på

Till gården hörde ett stort bränneri, där många arbetade, och där var en hel del att hålla reda på och bokföra. I smedjan hade en smed jämn sysselsättning. Allt, både redskap och annat, gjordes ju för hand och på en så stor gård behövdes lite av varje. I snickeriverstaden stod "Snickare-Schwennen", en av torparna, år ut och år in. Han var en mästare i sitt yrke och kunde både svarva och polera. Förutom att han underhöll allt trävirke i gården så gjorde han många fina möbler. Alla flickorna skulle ha var sin chiffonjé och pojkar en pulpet med lönnlådor och fack i oändlighet, och så förstås sängar och bord och stolar.

Ja, så var det alla kördrängar och alla oxkuskar. Man hade många par hästar och oxar. Och de skulle skötas. Man hade kor och får och getter. Till gården hörde allt som allt 900 tunnland. Det mesta var skog. Och där hade man arbete året om. Massor med svin hade man alltid. På hösten släpptes de ut i den stora bokskogen att äta ollon. Så gjorde andra bönder också och det hände väl ibland att den enes djur ko in på den andres ägor. En gång kom "Kassa-Jössen" till Skärsnäs tidigt på morgonen när de satt och åt frukost. Han skulle både hälsa och uträtta sitt ärende och så blev det: "Dä ä håll på – Guds fre – och alla svinen ha gått in på – tack för sist – o nu tror jag att de är – gu välsigne maten – bland edra ollonsvin".

Att köra med oxar gick inte så fort, man fick inte ha bråttom. Nog för att de kunde skena, men det hände mera sällan. Elsa, dottern på gården, skulle en gång åka med oxakusken när hon gick till skolan. Då de kört ett stycke började ungen gallskrika. Kusken undrade vad som stod på. Jo, sa hon, ja vill inte aga, dä ä fortare o gå.

Magdalena, myndig kvinna

Mor Magdalena var en myndig kvinna. Hon styrde i sitt hus, och gu nåde den, som ej rättade sig efter henne. De hade nio barn, sju flickor och två pojkar, som fostrades i herrans tukt och förmaning. De gingo i skola hos en gammal korpral, som hette Ström, och de kunde nästan både bibel och psalmbok och Luthers postilla utantill. Finbroderi och damastvävnad och knyppling hörde till allmänbildningen, och däruti voro alla flickorna mycket skickliga. Men de fingo också arbeta ute på åkrarna under somrarna och svettas och slita som vem som helst.

Roa sig fingo de förstås. Här var kalas som varade i dagarna sju där alla gästerna inhystes i gården, alla främmande hästar stodo i stallen och det gällde att ha bakat och slaktat och bryggt i förväg. Men, allt skulle hållas inom vissa gränser. Somliga hade krinolin på den tiden. Ett par av döttrarna i Skärsnäs, det var de båda äldsta, hade på ett eller annat sätt skaffat sig var sin krinolin. Mor Magdalena gillade inte sådana plagg, och hon sa till sina flickor – hon visste givetvis inte om att de redan köpt sig var sin – jag hoppas jag slipper se er i sådana där kjolar. Och flickorna gömde sina kära krinoliner i en kista och vågade aldrig taga dem på sig. Blott när Mor inte var hemma kunde de ha dem på. Åtminstone titta på dem.

Mest var Mor Magdalena i Skärsnäs känd för sin läkekonst. Hon var inte kvacksalvare, men hon var kunnig. Var hon lärt sin ”konst” vet ingen. Men hon hade massor med recept och hon botade alla. På den tiden fanns det inte så många varken läkare eller lasarett, och långa vägar hade man till dem. Men man kom till Skärsnäs. Folk kom dit och stannade där tills de blev bra. Ibland kunde de ha 10 à 12 stycken patienter på en gång, i veckor i månader, de hade full inackordering. Döttrarna i huset passade upp dem och hjälpte även till med behandlingarna. Mest var det frågan om sårskador, om benröta, om förflamningar och sådant. Ingredienser till salvor och plåster och vätskor köptes på apoteket och koktes ihop eller blandades hemma.

Hon gjorde ”ådervatten”, som hjälpte mot åderbräck, ”smärtstillande vatten” för värk av alla slag, ”utinga-smörja” med blyvitt och silverglitt och grå gallmeja, linement, blyvatten och vad allt hette. Salt och brännvin var universalmedlet. Med detta botades både ”slaganfall” och ”villappaslott”. De hällde brännvin i skorna för att ej frysa om fötterna.

En gång hade en stenarbetare blivit skadad i Gylsboda berg vid en stensprängning och höll på att förblöda. De skickade en skjuts till Skärsnäs till Mor Magdalena och en till Sölvesborg efter doktorn. Båda kommo nästan samtidigt. Doktorn visste inte riktigt vad han skulle göra. Får ja smörja på det jag har här, sa Magdalena, ja försök, svarade han. Hon hade ett pulver som hon kallade för ”Peng-have-champie”, och det strödde hon i såret, och blodet stannade. Hur det nu låg till med hennes läkekonst så blev hon aldrig anmäld eller åtalad. Alla talade med stor vördnad om Mor Magdalena i Skärsnäs. Och det göra de gamle än idag.

Alla barnen fick god utbildning

De voro mycket angelägna om att barnen skulle ha god utbildning. En av döttrarna blev slöjdlärlarinna uppåt Mellansverige, Elsa lärde laga mat och var kokerska hos baronens på Mjönäs i 28 år. De andra gifte sig med lantbrukare och flyttade bort. Sonen Anders övertog släktgården i Snäckestad, och Måns blev bonde i Skärsnäs. Måns hade gått i skola i stan, på läroverket, tagit examen där, kunde språk mm.

Alla voro pigga och glada, mer eller mindre skälmaktiga, sades det. När gården byggdes om, det var förresten timmermansmästaren Ola Olsson, från Målen i Glimåkra, som gjorde detta, så voro snickare och murare inackorderade på gården. Boningslängan var stor med många stora rum även å andra våningen. En av snickarna skröt en kväll över, att han skulle aldrig kunna bli mörkrädd. Elsa satt tyst och hörde på. Ingen märkte att hon smög sig ut. Men när snickaren lagt sig i sängen, som hade lösa brädor till botten, kände han plötsligt att denna började lyftas och sänkas, inte bara en utan många gånger. Han for upp och rusade in till de andre som lågo i rummet bredvid. Tända kunde han ju inte, vågade kanske inte heller. Men den, som också fick bråttom det var Elsa, som legat under den och lyft den med sin rygg.

Måns Svensson övertog fädernegården och föräldrarna flyttade upp i undantagshuset. Där skrevs ett nytt undantagsbrev, som skulle gälla inte bara för de båda gamla utan ”för alla i familjen, som ville bo i huset och uppbära undantagsförmånerna till evärdliga tider”. Dottern Elsa flyttade också dit när hon lämnade Mjönäs, men andra förmåner än att bo där tog hon ej ut.

Måns ägde förutom Skärsnäs även en gård i Dyneboda och en i Breanäs. Till den sistnämnda kom man bara över sjön. Och många gånger, när de seglade över, kunde de få ligga i lä bakom någon av öarna i flera timmar, kanske en hel natt ibland. Men ändå togo de sig över dit allt som oftast. Det fanns också ett stenberg i Skärsnäs. Och när Måns blivit bonde började han brytningen därav. Det togs massor av fin svart granit som såldes bl. a. till Tyskland. Själv reste han över dit för att sälja. Och detta var ju hur underbart som helst på den tiden att göra så långa resor. Måns Svensson var också en mycket framsynt och klok man. Han var med och startade Immeln's ångslupsbolag. Han tillhörde styrelsen för Kristianstads Glimåkra järnväg och var en av de ledande krafterna där. Han anlade en stor bred landsväg upp genom skogen till stenberget. En väg som finns där än i dag. Mycket folk kom till bygden som stenhuggare, eller som stenkuskar. Man anlade en extra brygga nere vid sjön och där lastades stenen på pråmar för vidare befordran till Immeln.

Då var det liv och rörelse i Skärsnäs. Mycket resande folk. Många främmande. Gäster från när och fjärran samlades här. Måns var ogift och systemen Johanna, sedermera gift Lundh i Nosaby, skötte hushållet. Men så gifte hon sig. Måns tyckte sig ensam. Ingen av syskonbarnen ville övertaga gården. Och Måns tyckte att han hade tjänat nog. Han sålde gården till kronan 1899 och flyttade till Hälsingborg. Sven Andersson hade dött 1895 och mor Magdalena lämnade nu också Skärsnäs och tillbringade sina sista år hos sin dotter Malena, gift med Per Hansson i Kiaby.

Dottern Bengta, gift med Ored Thomasson i Filkesboda, hade flera söner. Och en av dem var påtänkt att överta gården i Skärsnäs. Han gick i extra skola i Oppmanna, han gick i Önnestad. Men så när det gällde ville han inte. Han tyckte väl att det gällde för mycket. Och så gick gården ur släkten. Nu ägs den av kungl. Domänverket. Arrendatorn bor i gården. Där bor också kronojägaren. Driften i stenberget är nerlagd.

De gamla torpen ha försvunnit sedan deras innehavare blivit för gamla och orkeslösa. Endast ett par äro kvar som egna. Kanske inte det heller ty kronan äger ju även dessa. Av bränneriet återstår knappast ruinerna. Och av familjen är det bara barnbarnen kvar. Fast ingen i Skärsnäs. Ingen i hela bygden. Men en och annan gång händer det att någon av den yngre generationen söker sig hit upp. Hit, där förfäderna en gång levat och verkat.

A.O.

Författaren A.O. var lärarinnan Anna Olsson från Filkesboda. Artikeln har varit publicerad i Kristianstadsbladet.